

УДК 347.66

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v053.2024.7>

Токарева Віра Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Личко Валерія Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальної теорії права та держави

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0002-4987-5663

СПАДКУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ДОСВІД ЗАХІДНИХ ДЕРЖАВ

Постановка проблеми. Сьогоднішнім пріоритетом трансформації суспільства в Україні є цифровізація, поступове перетворення державних послуг у зручні онлайн-сервіси та розвиток держави як електронної платформи надання послуг [1]. Поряд з цим на шляху розвитку цифрових платформ, поступового проникнення цифровізації у всі куточки життя людини, постають актуальні питання стосовно різних природних етапів життя людини, в тому числі і смерті. По-мірі використання все більшої кількості цифрових сервісів в мережі, людина залишає акаунти (облікові записи) у соціальних мережах та крипто біржах, електронні поштові ящики, об'єкти інтелектуальної власності, інші об'єкти та цифрові сліди. Відтак складне та неоднорідне цифрове середовище актуалізує питання правового регулювання статусу таких об'єктів, спадкування та порядку отримання доступу до цих об'єктів в результаті смерті людини, розробки у науці прав на цифрову смерть, під якими розуміються права які залишилися у цифровому середовищі після смерті людини. Так ситуація обумовлюється тим, результатом смерті фізичної особи, факт смерті автоматично не потрапляє до мережі Інтернет, де існує створений образ або проекція фізичної особи у вигляді цифрової ідентичності, яка охоплює в собі цифрові акаунти (облікові записи) на різних платформах, різноманітні об'єкти, цифрову репутацію, цифрові сліди тощо.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є теоретичний аналіз практики та доктринальних підходів які застосовуються іноземними державами для правового врегулювання надання доступу до об'єктів у мережі Інтернет після смерті спадкодавця.

Виклад основного матеріалу. Питання передачі цифрових об'єктів після смерті фізичної особи

вже значний час дискутується у науці. У США на первісних етапах розвитку цифрових платформ та соціальних мереж акаунти з їх вмістом не могли передаватися у порідку спадкування, через порушення умов користувацьких угод переважна всіх платформа та соціальних мереж, що призвело до виникнення низки судових спорів які вплинули на формування існуючого підходу для надання доступу до акаунтів після смерті особи.

Ще 2004 році Yahoo! відмовилася надавати доступ до акаунту сім'ї загиблого у Іраку військового Дж. Елсворта, обґрунтовуючи, відмову у доступі умовами користувацької угоди, про заборони розкриття логіну та паролю третім особам у разі смерті користувача. Із запитом на отримання доступу до акаунту звернувся батьку, будучи призначеним управителем спадкового майна загиблого військового, обґрунтував свої прохання отримати доступ до акаунта електронної пошти, тим, що електронне листування може містити інформацію яка дозволить більш ефективно управляти спадковим майном, встановити активи та борги, тощо. Yahoo! відмовив у наданні доступу, тому спадкоємці звернулися до Суду спадкових і сімейних справах міста Окленд штату Мічиган. Суд прийняв рішення, з урахуванням положень користувацької угоди, не порушуючи положення про конфіденційність Yahoo! та не надавати спадкоємцям користувача повний доступ до електронної пошти, але з іншого, визнав за батьком, як управителем спадщини, право на доступ до листувань загиблого та зобов'язав Yahoo! надати жорсткий диск із копіями електронних повідомлень і фото [2].

Поряд із обмеженням доступу до вмісту акаунтів передбачених користувацькими угодами, власне саме законодавство США містить умови та певні перешкоди для отримання спадкоємцями доступу

до цифрових активів після смерті фізичної особи, в тому числі законодавство про захист персональних даних. Відповідно до параграфів 2701–2712 Акта про зберігання повідомлень у складі Акту про захист права на приватне життя забороняє компаніям розкривати змісту акаунту та електронних повідомлень третім особам та органам державної влади без їх законної згоди. Якщо спадкоємці або інші особи звертаються для отримання доступу до акаунту, платформа може відмовити спадкоємцям із посиланням на Акт про зберігання повідомлень [3]. Саме на дане положення посилалися суди для обґрунтування відмови у наданні доступу спадкоємцям до вмісту акаунту. Водночас Акт про зберігання розроблений та прийнятий в період до потужного розвитку цифрових технологій та не враховує його вимог.

Тому з метою врахування специфіки цифрового суспільства, в США поступово приймалася низка нормативно-правових актів спрямованих на забезпечення правового регулювання передачі цифрових об'єктів після смерті особи та подолання правової невизначеності у цьому питанні. Для правового врегулювання управління цифровими об'єктами в мережі та одноманітного застосування законодавства у різних штатах у 2014 році Комісія з уніфікованого права оприлюднила первісний варіант Єдиного закону про довірчий доступ до цифрових активів, з метою усунути перешкоди для доступу фідуціара до електронних листувань [4]. Проект закону передбачав надання особистим представникам право доступу до змісту електронних повідомлень, якщо тільки спадкодавець ясно не передбачив протилежне.

Компанії Yahoo, Google і Facebook виразили супротив, через виникнення ризику порушення законодавства про приватність в окремих штатах. Комісія переглянула Єдиний закон про довірчий доступ до цифрових активів у 2015 році (Єдиний Закон) прийняла нову версію Єдиного Закону, яка передбачила систему пріоритетів розпорядження акаунтом та його вмісту. Єдиний Закон у переглянутій версії передбачив пріоритет спеціального розпорядженню на цифровій платформі, у раз існування письмового розпорядження (заповіту, довіреності). У разі відсутності електронного розпорядження та заповіту застосовуються загальні умови користування. Таке положення безумовно мінімізує витрати користувача на залишення власної волі відносно цифровий об'єктів. Водночас залишення електронного розпорядження на платформі та заповіту у письмовій може ставити

неоднозначні питання з'ясування пріоритетності цих розпоряджень у часі [5]. Наразі, біля 44 штатів прийняли нормативно правові акт на виконання Єдиного Закону.

Положення Єдиного закону дотримуються ідеї нейтральності активів [6]. За даною концепцією, якщо залишено розпорядження на платформі, фідуціар який має доступ до матеріальних активів померлого за законом отримує такий самий доступ до акаунтів (всього вмісту облікового запису) які існують у цифровій формі, що надає йому право контролювати та копіювати цифрові об'єкти такі, як фото, листування які розміщені в акаунті. Тобто фідуціар отримує доступ до акаунтів (всього вмісту облікового запису) в тому ж вигляді як мав доступ до нього користувач. Користувач також може визначити долю, повноваження фідуціара, обсяг даних до яких він може отримати доступ шляхом залишення спеціального заповідального розпорядження, якщо такий функціонал передбачає платформа, користувачку вказівку про розкриття цифрових активів. Застосування ідеї нейтральності активів, критикується науковцями, через ризики порушення умов приватності та етики. А доступ до акаунту померлого має надаватися лише для реалізації цілей ознайомлення із даними, не замінюючи при цьому спадкодавця в правовідносинах із платформою та не передаючи його прав та обов'язків, передбачені користувацькою угодою спадкоємцям [6].

Поряд із цим Єдиний Закон, розглядає з питання доступу до акаунту саме з точки зору врегулювання доступу акаунту та намагаються збалансувати інтереси положення політик конфіденційності компаній та реалізації засад управління майном після смерті особи. На нашу думку, залишається поза увагою саме питання спадкового правонаступництва прав та обов'язків за користувацькою угодою, як наслідок об'єктів які є частиною акаунту, положення Єдиного Закону концентрує переважно на аспектах довірчого доступу до управління об'єктами.

У більш пізній справі Аджемян проти Yahoo! Верховний суд штату Массачусетс встановив, що Акт про зберігання повідомлень забороняє розкривати збережені повідомлення. Дж. Аджемян створив акаунт електронної пошти Yahoo! у 2002 році, невдовзі помер в ДТП, не залишивши письмового заповіту або будь-яких інших розпоряджень щодо управління акаунтом на випадок смерті. Брат Роберт та сестра Маріан, призначені управителями спадкового майна, звернулися із запитом про доступ до акаунту до Yahoo!,

отримали відмову обґрунтовану посиланням на Акта про зберігання повідомлень який забороняє надання доступу до змісту електронних повідомлень третім особам без ясної згоди користувача та в тому числі посилання на положення користувацької угоди. Брат стверджував, що приймав участь у створенні акаунту Джону та з часом забув пароль від акаунту. Аджеміани звернулися до суду з вимогою визнати за померлим майнові права на акаунт електронної пошти та весь її вміст та визнання та спадкоємцями братом та сестрою, як управителями майна померлого, права на доступ до акаунта після його смерті. Суд першої інстанції зайняв позиції Yahoo! з огляду на положення Акта про зберігання повідомлень, який забороняє надання доступу до даних третім особам, після чого родичі подали апеляцію. Yahoo! дотримувалися позиції широкого тлумачення обмежень у доступі до акаунту, захищаючи інтереси компанії порівняно з бажаннями сім'ї та друзів покійного.

Апеляційний суд став на бік родичів, стверджуючи, що Акт про зберігання повідомлень не передбачає обмежень для надання доступу та розкриття змісту акаунту особистим представникам та дозволяє Yahoo! розкрити дані акаунту особистим представниками які надають закону згоду на доступ до даних померлого. Справа Аджеміана розглядала виключення із загального правила на заборону передавати інформацію третім особам передбачену параграфом 2702 Акту про зберігання повідомлень, що дозволяє передавати дані отримувачу або його агенту, та виключення які передбачають законну згоду відправника повідомлень, отримувача або користувача розкривати їх третім особам. Брат та сестра, будучи представниками посилалися на вищезгадані виключення параграфом 2702 Акту про зберігання повідомлень, стверджуючи, що діють в якості агентів померлого. Проте Апеляційний Суд відхилив посилання на агентський характер відносин між родичами та покійним, обґрунтовуючи тим, що агенти діючі в інтересах та під наглядом, призначаються принципалом, в свою чергу Аджеміанів призначив суд зі спадкових та сімейних справ, а не покійний. Відтак вони діяли переважно, в інтересах Суду який їх призначив а не покійного.

Родичі також посилались на те, що вони діючі як агенти померлого надають закону згоду на розкриття інформації від імені померлого користувача. Yahoo! відмовляв посилаючись на те, що «законна згода» означає фактичну згоду, що вимагає надання згоди самим безпосередньо

живим користувачем, а не представниками Апеляційний суд відхилив такий аргумент, з посиланням, що надмірне звужене тлумачення згоди як наданої лише живим користувачем, може позбавити особистих представників права отримувати доступ до електронних повідомлень. Попри те, що Акт про зберігання повідомлень не містить визначення законної згоди, за твердженням Суду під ним має розумітися згода, дозволена законом, без відносно вимоги надання безпосередньої згоди особою за її життя. Суд зазначив, що особисті представники можуть надавати закону згоду від імені померлого на розкриття повідомлень його акаунта. Хоча Апеляційний Суд зазначав, що Акт про зберігання повідомлень не містить заборони на розкриття повідомлень третім особам, не поклав на Yahoo! обов'язок розкрити зміст повідомлень родичам померлого, як вони того вимагали. Верховний суд штату Массачусетс 2017 року в результаті прийняв рішення про відсутність підстав не надати доступ до акаунту електронної пошти родичам Аджеміана як управителям його спадщини, хоча й призначених судом.

Справа Аджеміана свідчить, що суд США прийняв аргументи сторін про значущість акаунту для виконання заповіту та управління спадковим майном, водночас цифрові об'єкти не розглядаються як окремі об'єкти спадкового правонаступництва.

Аналогічно рішенням справі Дж. Аджеміана в США, питання можливості надання доступу до акаунту покійного та реалізації спадкових прав на підставі користувацької угоди спадкоємцями та уповноважених особам було розглянуто Федеральним верховним судом Німеччини. У ході даного довготривалого процесу були задоволені вимоги батьків щодо надання доступу до акаунту Facebook їх доньки після загибелі. Спів виник, стосовно питання, чи може обліковий запис Facebook у соціальній мережі з усім контентом переходити до спадкоємців користувача в порядку універсального правонаступництва та саме яким чином має бути наданий доступ облікового запису спадкодавця.

Справа дійшла до Верховного суду Німеччини, який відхилив усі намагання компанії Facebook обґрунтувати неможливість спадкування акаунту та відхилив тезу про нерозривний зв'язок акаунту із особою користувача [7]. Суд підкреслив, що батькам дівчини був необхідний не лише доступ до контенту, що міститься в акаунті їх загиблої доньки, а в тому числі можливість ознайомитися з самим обліковим записом та його контентом

так само, як це могла зробити первісна уповноважена особа, як володіла та управляла своїм акаунтом.

Федеральний Верховний суд у 2018 році прийняв рішення, що батьки померлої будучи її спадкоємцям мають право на доступ до її облікового запису Facebook, посилаючись принцип універсального правонаступництва за яким права вимоги переходять за користувацькою угодою до спадкоємців за законом [8]. Права на щоденники, листування як на матеріальні речі переходять як об'єкти спадщини до спадкоємців відповідно до положень ст. 1922(1) ЦК Німеччини. Такі, аргументи були підтриманні у рішенні Федерального Верховного Суду 2020 року.

На значущість принципу універсального правонаступництва, притаманного державам романо-германської правової системи під час прийняття рішення на користь батьків Верховним судом Німеччини звертає увагу Т. Мік та К. Сейн [9]. Згідно рішення німецького Суду у разі надання акаунту пам'ятного статусу який може обмежувати функціонал акаунту, умови користувацької угоди не можуть виключати дію принципу універсального правонаступництва. Оскільки встановлення стороною в односторонньому порядку умов які виключають застосування засад універсального правонаступництва, у стандартизованих договорах приєднання ставить користувача, як слабку сторону, у не вигідне положення, та у спадкових відносин мають визнаватися недійсними.

За твердженням М. Гроховскі дана справа відображає: важливість передачі акаунту спадкоємцям у порядку спадкування та, що така передача є передумовою для спадкування у загальному у порядку усіх об'єктів які зберігаються та є складовими акаунту [10]. Загальний Регламент ЄС 2016/679 із захисту персональних даних не передбачають захисту персональних даних осіб після смерті та можливість існування прав на приватність померлих.

Через специфіку цифрового середовища Дж. Буйтелар, навіть, дискутує на тему, існування та захисту приватності після смерті особи. Диску-

сія постає навколо твердження чи може суб'єкт права мати право на недоторканність приватного життя після смерті, особливо щодо особистої інформації, на кого покладається повноваження контролювати та припиняти незаконне використання даними в мережі [11]. Безумовно дане твердження є вельми дискусійним та потребує ретельного аналізу.

Підсумовуючи викладене, якщо судова практика США дотримується ідеї управління акаунтом після смерті особи, без заміни спадкодавця у відносинах із провайдером, то судова практика Німеччини свідчить про застосування принципів універсального спадкового правонаступництва, коли права та обов'язки які слідує із користувацької угоди переходять у повному обсязі до спадкоємців які вступають у правовідносини із провайдером в якості сторони договору, отримуючи доступ до всього вмісту акаунту, який має як майнову так і особисту не майнову цінність. Поряд із цим, специфіка правове регулювання долі об'єктів після смерті особи в мережі Інтернет обумовлена тим, що поряд із нормами спадкового або зобов'язального права, постають питання приватності через доступ до даних померлого та третіх осіб. Надання доступ до акаунту спадкоємцям у тому ж вигляді який мав користувач, супроводжується доступом до персональних даних, об'єктів інтелектуальної власності, особистого листування, не лише померлого, а в тому числі третіх осіб. В результаті постають питання забезпечення захисту персональних даних третіх осіб, інтереси яких можуть бути порушені в результаті розкриття листування із померлим. До того ж, якщо померла особа не залишила цифрове розпорядження на платформі або у заповіті, її остання воля може бути не врахована у разі розкриття даних акаунту його родичам при розгляді справи судом. За таких умов надання доступ до акаунту в обмежених цілях, не замінюючи при цьому спадкодавця в правовідносинах із платформою та не передаючи його прав та обов'язків за користувацькою угодою спадкоємцям, може стати ефективним засобом охорони інтересів спадкодавця та третіх осіб, з яким він мін вести листування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Tokareva V. Digital identity as the element of concept of service-oriented state. Doctrina et Usu in Business Law. Contributions to the 12th International Conference Challenges of Business Law in the Third Millennium, November 25, 2022, Bucharest ADJURIS. P. 281–301.
2. Yahoo gives dead Marine's family e-mail info. 2005. URL: <https://www.nbcnews.com/id/wbna7581686>
3. The United States of Congress. Electronic Communications Privacy Act of 1986. (ECPA). URL: <https://www.loc.gov/law/opportunities/PDFs/ElectronicCommunicationsPrivacyAct-PL199-508.pdf>
4. The Uniform Law Commission. Uniform Fiduciary Access to Dig. Assets Act (2014). URL: http://www.uniformlaws.org/shared/docs/Fiduciary%20Access%20to%20Digital%20Assets/2014_UFADAA_Final.pdf [<https://perma.cc/92VC-H9FE>].

5. The Uniform Law Commission. Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act (2015). URL: http://www.uniformlaws.org/shared/docs/Fiduciary%20Access%20to%20Digital%20Assets/2015_RUFADAA_Final%20Act_2016mar8.pdf
6. Lee J. Death and Live Feeds: Privacy Protection in Fiduciary Access to Digital Assets. 2015. (April 7, 2015). 2015 Colum. Bus. L. Rev. 654. URL: <https://ssrn.com/abstract=2591411>
7. Bundesgerichtshof, Order of 27 August 2020. URL: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=6c0fc9c60f135212f2ae8912361a9786&nr=110132&pos=0&anz=1>
8. Bundesgerichtshof, Order of 12 July 2018 URL: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=763e32ddffec8a10c62fbc1bd813c35&nr=86602&pos=0&anz=1>
9. Mikk T., Sein K. Digital Inheritance: Heirs' Right to Claim Access to Online Accounts under Estonian Law. *Juridica International*. 2018. № 27. P. 117–128. URL: https://www.researchgate.net/publication/328658520_Digital_Inheritance_Heirs%27_Right_to_Claim_Access_to_Online_Accounts_under_Estonian_Law
10. Grochowski M. Inheritance of the Social Media Accounts in Poland. *European Review of Private Law*. 2019. № 5. P. 1195–1206. URL: <https://ssrn.com/abstract=3470427>
11. Buitelaar J.C. Post-mortem privacy and informational self-determination. *Ethics and Information Technology*. 2017. № 2. Vol. 19. P. 129–142.

Токарева Віра Олександрівна, Личко Валерія Сергіївна
Спадкування об'єктів в мережі Інтернет: досвід західних держав

В статті розглядаються досвід західних держав у питаннях спадкування об'єктів в мережі Інтернет. Розглянуто судову практику та підходи до врегулювання питань спадкування цифрових об'єктів у США, Німеччині. Українське законодавство не передбачає законодавчих положень відносно правонаступництва цифрових об'єктів в мережі Інтернет, тому привертає інтерес дослідження судової практики та доктринальні підходи розроблені західними державами. Проаналізовано, що користувачі можуть визначити долю спадкового майна та коло осіб яким надавати доступ до об'єктів шляхом залишення спеціального заповідального розпорядження, якщо такий функціонал передбачає цифрова платформа. Розглянуті особливості підходу надання доступ до цифрових об'єктів після смерті фізичної особи в США, який проявляється в тому, що відповідно до передбаченої черговості пріоритетів передбачених Єдиним законом про довірчий доступ до цифрових активів, пріоритет надається спеціальному розпорядженню на цифровій платформі. У разі відсутності електронного розпорядження та письмового розпорядження залишеного на випадок смерті застосовуються загальні умови користування. За судовою практикою США, спадкоємцям може бути надано доступ до акаунту померлого та його вмісту, переважно, для реалізації зазначених цілей ознайомлення із даними, не замінюючи при цьому спадкодавця в правовідносинах із провайдером і не переймаючи прав та обов'язків, передбачених користувацькою угодою. На відмінну від підходу США, у судовій практиці Німеччини застосовуються положення універсального спадкового правонаступництва, коли права та обов'язки які слідує із користувацької угоди переходять у повному обсязі до спадкоємців. Застосування універсального правонаступництва дозволяє вступ спадкоємців у правовідносини із цифровою платформою в якості сторони договору, наданням доступу до всього вмісту акаунту, якому властива не лише майнова, а й особистісна цінність. Встановлено, що надання доступ до акаунту супроводжується наданням доступу до персональних даних, об'єктів інтелектуальної власності, особистого листування, не лише померлого, а в тому числі третіх осіб.

Ключові слова: цивільні правовідносини, спадкові правовідносини, спадщина, довірче управління майном, довірчі відносини, довірча власність, договір, зобов'язання, право власності, фізична особа.

Tokareva Vira, Lychko Valeriia
Inheritance of objects on the Internet: the experience of Western countries

The article examines the experience of foreign countries in inheriting objects on the Internet. The author analyses the court practice and approaches to the settlement of issues of inheritance of digital objects in the USA and Germany. Since Ukrainian legislation does not provide for any legal provisions regarding the succession of digital objects on the Internet, it is of interest to study the case law and doctrinal approaches developed by foreign countries. The author analyses that users may determine the fate of inherited property and the circle of persons to whom they may provide access to the objects by leaving a special testamentary order, if such functionality is provided by a digital platform. The author examines the peculiarities of the approach to providing access to digital objects after the death of an individual in the United States, which is manifested in the fact that, in accordance with the priority order provided for by the Uniform Digital Assets Trust Act, priority is given to a special order on a digital platform. In the absence of an electronic order and a written order left in case of death, the general terms of use apply. According to the US case law, heirs may be granted access to the deceased's account and its contents on the basis of a court decision, within strict limits and solely for the purposes of reviewing the data, without replacing the deceased in the legal relationship with the provider and without taking over the rights and obligations set out in the user agreement. In contrast to the US approach, German court practice applies the provisions of universal inheritance succession, where the rights and obligations arising from the user agreement are transferred in full to the heirs. The application of universal succession

allows the heirs to enter into legal relations with the platform as a party to the agreement, gaining access to all account content, which may have not only property but also personal value. It is established that granting access to the account is accompanied by granting access to personal data, intellectual property, personal correspondence, not only of the deceased, but also of third parties.

Key words: civil legal relations, inheritance relations, inheritance, trust management of property, trust relations, trust property, contract, obligations, property rights, digitalisation, natural person.